

114

УДК 32:37.014

I.З. Харечко, аспірантка Національного
університету «Львівська політехніка»

*Науковий керівник: к.іст.н., доц. кафедри міжнародної
інформації НУ «Львівська політехніка» В.В.Гулай
(Україна, м. Львів)*

**Доступ до публічної інформації в умовах
інформаційного суспільства: поняття, механізми**

*Роботу виконано на кафедрі міжнародної
інформації НУ «Львівська політехніка»*

Harechko I.Z. Access to public information in the information society: concepts and mechanisms. This article analyzes the meaning of access to public information". There are characterized the traditional ways of providing access to public information. The author also explored information function of the Internet and ways to implement citizens' access to public information using the Internet.

Keywords: access to public information, disclosure, information request, Internet.

В інформаційному суспільстві інформація виступає базовим елементом функціонування політичної системи. А задля побудови та зміцнення демократичної політичної системи громадяни повинні володіти необхідним обсягом публічної інформації. В свою чергу, органи влади, задовольнивши інформаційні потреби суспільства, перетворюються у легітимні структури, рішення в яких приймаються відкрито та прозоро. Такі процеси сприяють зростанню рівня довіри громадян до органів влади, що, в свою чергу, стабілізує та зміцнює політичну систему країни. Це зумовлює актуальність досліджуваної проблематики.

Метою даної статі є політологічний аналіз поняття та механізмів доступу до публічної інформації в умовах інформаційного суспільства.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання: 1) проаналізувати політологічне поняття «доступ до публічної інформації»; 2) охарактеризувати традиційні способи забезпечення доступу до публічної інформації; 3) дослідити способи здійснення доступу до публічної інформації із використанням мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Сучасне суспільство неможливе без інформації, в тому числі офіційної. Наявність достовірної публічної інформації у суспільства відіграє керівну, спрямовуючу роль у політичному розвитку держави.

Як розуміє досліджуване поняття вітчизняний дослідник І. Жиляєв, публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі, навколишньому природному середовищі [3, с. 37].

Визначення публічної інформації як офіційної інформації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тобто офіційної документованої інформації, створеної в процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому законодавством, подається у Законі України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [8].

В свою чергу, «доступ до публічної інформації» означає реальну можливість отримати публічну інформації [6] певними засобами, аналіз яких буде проведено далі.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановив два способи такого доступу – активний та пасивний.

Пасивний доступ забезпечує орган влади шляхом її оприлюднення, а відповідно активний доступ передбачає безпосереднє звернення особи чи групи осіб до органу влади за необхідною інформацією шляхом подання відповідного запиту [7].

Тепер проаналізуємо способи пасивного доступу громадян до публічної інформації. Серед таких способів можна виділити наступні:

- опублікування законів та нормативно-правових актів в офіційному друкованому виданні [7]. Як запевняють вітчизняні науковці О. Ващук та Т. Дембіцька, такий спосіб забезпечення громадянам доступу до публічної інформації, по-перше, є захищеним від фальсифікацій та несанкціонованих втручань; по-друге, громадяни знають, які видання є офіційними і де шукати необхідні нормативні акти, враховуючи також невелику кількість офіційних видань; по-третє, розміщення кількох примірників випусків офіційних друкованих видань, наприклад, в центральних бібліотеках дозволяє зробити їх доступними, тобто для громадян такий доступ являється безкоштовним; по-четверте, опублікування усуває будь-які суперечки з приводу вступу акта в дію, офіційного тексту актів і, взагалі, дозволяє органу влади буквально виконати свій обов'язок про оприлюднення актів. У випадку відсутності офіційного оприлюднення через опублікування, можна говорити про притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за бездіяльність [2, с. 16].

- розміщення прийнятих актів на інформаційних стендах [7]. Для трансформування можливостей інформаційного стенду як способу доступу до інформації доцільним, на нашу думку, є створення спеціальних місць для роботи громадян з документами чи їх копіями, де вони зможуть робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо [7]. Таким чином, громадяни отримають доступ до архіву усіх актів, виданих певним органом. Можна, як пропонує автор, удосконалити даний

механізм та створити єдину базу офіційних документів всіх органів влади України, доступ до якої був би можливим в будь-якому населеному пункті, а також для користувачів мережі Інтернет. Погоджуємося із думкою О. Смоляка, що головним завданням такої бази буде гарантоване збереження значних обсягів інформації, та надання доступу до неї користувачеві або ж прикладній програмі. Ця ідея є особливо актуальною, тим більше що розробка та впровадження через Інтернет-ресурси безкоштовних інформаційних баз даних органів державної влади визнано пріоритетним напрямом державної інформаційної політики у сфері забезпечення права громадян на доступ до публічної інформації [9];

- звітність народних депутатів Верховної Ради та місцевих рад про свою роботу перед виборцями відповідного виборчого округу та об'єднаннями громадян;

- розміщення законів та нормативно-правових актів на офіційному веб-сайті органу влади. Згідно із ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації», офіційний веб-сайт в мережі Інтернет вважається одним із основних каналів, через який офіційно оприлюднюється публічна інформація [7].

Автор розглядає так званий електронний спосіб доступу до інформації найбільш оперативним та зручним для користування. Хоча варто зазначити, що для цього необхідні, по-перше, технічні засоби (комп'ютер, підключення до мережі Інтернет), по-друге, навички пошуку необхідної інформації. До цього можна додати питання наявності комплексної та цілісної нормативно-правової бази. Це підтверджують О. Ващук та Т. Дембіцька, зазначаючи, що офіційний веб-сайт не застрахований від зникнення чи спотворення наявної інформації [2, с. 17], що пояснюється недосконалість систем безпеки та захисту інформації від несанкціонованого втручання.

- транслявання засідань органів державної влади та органів місцевого самоврядування через мережу Інтернет. Завдяки такій формі доступу громадяни безпосередньо

ознайомляться із процесом прийняття політичних рішень із середини [1, с. 4].

Окрім цих основних методів пасивного доступу громадян до публічної інформації, вітчизняний науковець М. Лациба додає такі канали поширення інформації, як: 1) офіційні повідомлення власних інформаційних служб органів влади, включаючи прес-конференції та публічні виступи уповноважених посадових осіб; 2) повідомлення безпосередньо зацікавленим особам або їх представникам (усні, письмові, надані засобами зв'язку чи за допомогою спеціальних засобів, як-от криптографії чи сурдоперекладу); 3) повідомлення в друкованих та електронних засобах масової інформації, що не мають статусу офіційних, а також у мережі Інтернет [5, с. 16]. Зазначені методи, як вважає дисертант, можуть відіграти роль інформування громадян не стільки про зміст певної публічної інформації, скільки про її наявність та сферу дії.

З'ясувавши основні методи пасивного доступу до публічної інформації, постає необхідність наукового обґрунтування активного способу отримання інформації, адже часто громадянам для формування власної думки та здійснення участі у процесі прийняття певного політичного рішення є недостатньою оприлюднена інформація. В такому випадку громадянин подає усне, письмове прохання або прохання іншими засобами з боку особи/групи осіб надати публічну інформацію, що знаходиться у володінні органу влади, тобто запит на інформацію [7]. Зі своєї сторони, як стверджують вітчизняні науковці на чолі із О. Корнієвським, органи влади повинен максимально сприяти громадянину, який робить відповідний запит, у визначенні інформації, запитуваних документів, а також швидко та сумлінно розглядати кожен запит на інформацію [4, с. 6].

Як зазначено в законодавстві [7], громадяни мають право подавати запит на інформацію через мережу Інтернет. В даному контексті вітчизняні дослідники С. Телешун та І.

Рейтерович говорять про феномен Інтернету як джерело інформації практично будь-якого тематичного спрямування та універсальне середовище, що поєднує більшість інформаційних ресурсів. Він є своєрідним технічним посередником з передачі інформації [10, с. 22], тобто його сутність та призначення цілком відповідають вимогам, які висуваються до каналу отримання та поширення публічної інформації. Окрім цього, запевняє зарубіжна дослідниця Дж. Калдов, Інтернет значно знижує витрати на передачу інформації, адже усуває традиційних посередників, чия сила оберталася навколо контролю над інформацією, тобто державних службовців [11].

Використання Інтернету в управлінні державою можна розглядати, на нашу думку, як ще один механізм забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів влади. Загалом, вітчизняні дослідники на чолі із С. Лихоступом розглядають офіційний веб-сайт органу влади та Інтернет як основний засіб реалізації права громадянина на доступ до публічної інформації [6].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна прийти до висновку, що реалізація права громадян на доступ до публічної інформації передбачає можливість використання різних каналів – як традиційних, так й електронних і саме їхнє обдумане поєднання принесе максимальну користь і для суспільства, і для політико-адміністративного апарату.

Джерела:

1. Баранов О.А. Концепція розвитку електронного урядування в Україні / О.А. Баранов, М.С. Демкова, С.В. Дзюба та ін.; за ред. А.І. Семенченко. – К.: НЦЕІР, 2009. – 16с.
2. Ващук О. Оприлюднення актів органів влади як доступ до публічної інформації / О. Ващук, Т. Дембіцька. – Львів: Інформаційно-правовий центр «Наше Право», 2012. – 63 с.

3. Жилияев І.Б. Інформаційне право України: теорія і практика: монографія / І.Б. Жилияев. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 103 с.

4. Корнієвський О.А. Забезпечення доступу до публічної інформації як стратегічний пріоритет державної політики України: аналітична доповідь / О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов та ін.; за ред. О. А. Корнієвського, В. М. Яблонського. – К.: НІСД, 2012. – 72 с.

5. Лациба М.В. Інформаційна відкритість органів державної влади України / М.В. Лациба. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2005. – 156 с.

6. Лихоступ С.В. Інформаційне суспільство, електронне урядування та державні електронні послуги / С.В. Лихоступ, В.М. Лихоступ, Е.Л. Клепець, А.О. Мороз // Правова інформатика. – 2008. – № 4(20). – С. 76-83.

7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – ст. 314.

8. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 49. – ст. 299.

9. Смоляк О.Є. Інтернет як важливий механізм реалізації права громадян на доступ до публічної інформації / О.Є. Смоляк // Митна справа. – 2011. – № 3(75). – Частина 2. – С. 56-62.

10. Телешун С.О. Моніторинг джерел інформації в системі державного управління / С.О. Телешун, І.В. Рейтерович. – К.: НАДУ, 2009. – 36 с.

11. Caldow J. E-democracy: putting down global roots / J. Caldow. – Washington: Institute for Electronic Government, 2004. – 11 pp.